

مزارات ایران

دقت اول

www.ketab.ir

کروه تراجم و انساب

زیر نظر غلامرضا جلالی

مزارات ایران / گروه تراجم و انساب [بنیاد پژوهشهای اسلامی] زیر نظر غلامرضا جلالی - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۱.
ج: مصور، نقشه
ISBN 978-964-971-594-0 (شابک ج ۱)
فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات قییا. ISBN scf 978-964-971-593-3 (شابک دوره)

۱. آرامگاه‌ها - ایران. ۲. زیارتگاه‌های اسلامی - ایران. ۳. امام‌زاده‌ها - ایران. ۴. امام‌زادگان - نسب‌نامه - ایران الف.
جلالی، غلامرضا، ۱۳۳۴ - ناظر. ب. بنیاد پژوهشهای اسلامی. گروه تراجم و انساب.
۱۳۹۱ ۴۳ م / ۱۳ / DSR
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۹۵۵/۰۰۴۳
۳۰۶۷۵۹۲

بنیاد پژوهشهای اسلامی
مشهد

مزارات ایران دفتر اول

اسماعیل رضایی برجکی / سید حسن حسینی / رسول سعیدی زاده
محمد حسن پاکدامن / محمد جواد هوشیار / شکرالله اختری
محمد علی ملکی / سید ابوالحسن هاشمی تبار / غلامعلی توده
زیر نظر غلامرضا جلالی

چاپ اول: ۱۳۹۲ / ۱۰۰۰ نسخه، رحلی / قیمت ۱۸۰۰۰۰ ریال
چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳
فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹
شرکت به‌نشر، دفتر مرکزی (مشهد) تلفن ۷-۸۵۱۱۱۳۶، دورنگار ۸۵۱۵۵۶۰

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۳۶.....فلاورجان	۷.....پیشگفتار
۳۶.....فلاورجان / تاج الدین حسن	۱۳.....آذربایجان شرقی
۳۸.....کاشان	۱۵.....تبریز
۳۸.....کاشان / شاهزاده عقیل و محمد	۱۵.....تبریز
۳۹.....جَوینان / شاهزاده حسین	۱۵.....۱- سید حمزه
۴۱.....خَنب / طاهر	۱۶.....۲- عبدالله
۴۲.....نَشَلج / رقیه خاتون	۱۶.....اردبیل
۴۳.....کوهپایه	۲۱.....اردبیل
۴۳.....کوهپایه / سید محمد	۲۱.....ثمرین / پیر خواجه علی
۴۶.....گلپایگان	۲۲.....مشکین شهر
۴۶.....وانشان / ابوالفتوح	۲۲.....آللی / احمد و محمد
۴۷.....لنجان	۲۵.....اصفهان
۴۷.....اراضی / سیدشعبان	۲۷.....آران و بیدگل
۴۹.....البرز	۲۷.....آران و بیدگل
۵۱.....ساوجبلاغ	۲۷.....۱- ابراهیم
۵۱.....آغشت / بی بی غزلار	۲۸.....۲- قاسم
۵۵.....زکی آباد / اسماعیل	۲۹.....اصفهان
۵۹.....ایلام	۲۹.....اصفهان / شاه کرم
۶۱.....دهلران	۳۰.....جَوَر / شاهزاده اسماعیل
۶۱.....دهلران / ابراهیم قتال	۳۱.....خاتون آباد / امیر عمادالدین محمد
۶۳.....بوشهر	۳۳.....شهرضا
۶۵.....دیر	۳۳.....سیدعلی اکبر / سیدعلی اکبر
۶۵.....بی بی خاتون / ابوالقاسم	۳۵.....فریدن
	۳۵.....شش جوان / خواجه حسن ماضی

چناران.....	۶۷	■ تران.....
پری آباد / قاسم.....	۶۹	شهریار.....
سرآسیاب / عبدالله.....	۶۹	بکه / علی اقدس.....
شاهقلی / شاهزاده اسماعیل.....	۷۰	صبا شهر / عبدالله.....
گلמکان / خواجه داد.....	۷۱	ورامین.....
نوزاد / خواجه عبدالرحمان گهواره گر.....	۷۱	پیشوا / جعفر.....
زاوه.....	۷۵	■ چارمعال و تختیاری.....
سلطان سلیمان / سلطان سلیمان.....	۷۷	بروجن.....
سرخص.....	۷۷	گندمان / عسکروعلی.....
سرخص / بابا لقمان.....	۷۸	شهرکرد.....
طرقه - شاندیز.....	۷۸	شهرکرد / حلیمه و حکیمه خاتون.....
گلستان / ناصر و یاسر.....	۷۹	بارده / سیدمحمد.....
مایان علیا / مولانا علی مایانی.....	۸۱	نافچ / علی اکبر.....
ویرانی / اخی علی قتلوشاه.....	۸۳	■ خزان بونی.....
کاشمر.....	۸۵	سرایان.....
نامق / مزار روینی.....	۸۵	کریمو / کریم شاه.....
مشهد.....	۸۷	سریشه.....
مشهد مقدس.....	۸۷	چینشت / سیدحامد علوی.....
۱ - پنجه حضرت رضا علیه السلام	۹۰	فردوس.....
۲ - خواجه اباصلت.....	۹۰	فردوس / محمد و ابراهیم.....
۳ - خواجه ربیع.....	۹۳	قاین.....
۴ - خواجه مراد.....	۹۳	شاهرخت / سعد الله.....
۵ - گنبد خشتی (سلطان محمد).....	۹۵	■ خزان رمزی.....
۶ - گنبد سبز (شیخ محمد مؤمن).....	۹۷	تربت حیدریه.....
۷ - نظام الدین علی شاه (قبر سبز).....	۹۷	حاجیار / پیر مزار.....
اسلام قلعه / سیدمحمد علوی.....	۹۷	جغتای.....
برزش آباد / سیدعبدالله برزش آبادی.....	۹۷	آزادوار / سیدحسن غزنوی.....
پیوه ژن / هاشم و محتشم.....	۱۰۲	عباس آباد عرب / کلخچی.....
تبادکان / مزار سادات.....	۱۰۴	جوین.....
توس.....	۱۰۴	بحرآباد.....
۱ - ابوحامد محمد غزالی.....	۱۰۴	۱ - سعدالدین حمویی.....
۲ - ابوالقاسم فردوسی.....	۱۰۶	۲ - مزار (سیدآدم).....
دهسرخ.....	۱۰۷	بداغ آباد / شاهزاده علی و ابراهیم.....
۱ - سیدعبدالعزیز.....		
۲ - قدمگاه امام رضا علیه السلام		
زیارت / سیدنورالدین.....		

۳۴۹..... قزوین

۳۵۱..... قزوین

۳۵۱..... قزوین

۳۵۱..... ۱- ابوبکر بن شاذان قزوینی

۳۵۲..... ۲- شاهزاده حسین

۳۵۵..... کوچنان

۳۵۵..... اسماعیل

۳۵۷..... کرمان

۳۵۹..... زرنند

۳۵۹..... بی بی حیات / بی بی حیات

۳۶۰..... خالق آباد / بهاء الدین (محمد)

۳۶۲..... سیریز / جعفر

۳۶۳..... سیرجان

۳۶۳..... ابراهیم آباد / حسنین

۳۶۵..... تکیه چهارگنبد / جمال الدین حمزه

۳۶۶..... حسین آباد / احمد

۳۶۷..... کاظم آباد / محمد

۳۶۹..... کرمان

۳۶۹..... خرمک / زید

۳۶۹..... وزیر / عبدالله

۳۷۱..... کرمانشاه

۳۷۳..... اسلام آباد غرب

۳۷۳..... بدره ای / علی اکبر

۳۷۷..... گنگیلویه و بویراحمد

۳۷۹..... دهدشت

۳۷۹..... شیخ هابیل / یحیی

۳۸۵..... کهستان

۳۸۷..... آزادشهر

۳۸۷..... معصوم آباد / ابراهیم

۳۸۸..... گرگان

۳۸۸..... زیارت / عبدالله کاظم

۳۸۹..... مرزن کلاته / اولی (آبعلی)

۱۸۷..... لنگرک / بابا زنگی شیر

۱۸۸..... میامی / یحیی بن زید

۱۹۳..... نیشابور

۱۹۳..... نیشابور

۱۹۳..... ۱- بی بی شطیبه

۱۹۵..... ۲- پسندۀ نیشابوری

۱۹۷..... ۳- سنگ قبری در کهن دژ

۱۹۹..... ۴- عطار نیشابوری

۲۰۶..... ۵- عمر خیام نیشابوری

۲۱۲..... ۶- فضل بن شاذان نیشابوری

۲۱۵..... ۷- محمد محروق

۲۲۰..... چاه مزار / جوانمرد علی قصاب

۲۲۲..... گلبوی سفلی / پیر کلاته

۲۲۵..... خراسان شمالی

۲۲۷..... شیروان

۲۲۷..... استخری / عبدالرحمان

۲۲۹..... خوزستان

۲۳۱..... آبادان

۲۳۱..... آبادان / قدمگاه امام رضا (ع)

۲۳۲..... بهبهان

۲۳۲..... ده ابراهیم / سیداسدالله (شاه غالب)

۲۳۳..... مسجد سلیمان

۲۳۳..... چلر / بابا زاهد گیلانی

۲۳۷..... سمنان

۲۳۹..... شاهرود

۲۳۹..... فروم

۲۳۹..... ۱- سلطان سیداحمد

۲۴۰..... ۲- معصومزاده (مزار سادات)

۲۴۳..... فارس

۲۴۵..... استهبان

۲۴۵..... رونیز سفلی / ابراهیم

۳۲۳..... زبرقان / عبدالله
 ۳۲۴..... ساوه
 ۳۲۴..... آقداش / طیب و طاهر

■ **همدان**

۳۲۹..... کیبدر آهنگ
 ۳۳۰..... علی صدر / زید

■ **یزد**

۳۳۳..... بافق
 ۳۳۳..... فهرج / مزار شهدای فهرج
 ۳۳۶..... تفت
 ۳۳۶..... سعیدآباد / سید اسماعیل
 ۳۳۹..... علی آباد / سید ابراهیم و سید غضنفر
 ۳۴۱..... فراشاه / قدمگاه امام رضا علیه السلام
 ۳۴۲..... میبد
 ۳۴۲..... میبد / بی بی خدیجه خاتون
 ۳۴۶..... یزد
 ۳۴۶..... یزد
 ۳۴۶..... ۱- سید فتح الله
 ۳۴۸..... ۲- سید نصرالدین

۳۵۱..... سجرنامه ها
 ۳۷۱..... نمایه ها
 ۳۷۳..... نمایه اشخاص
 ۴۰۰..... نمایه اماکن
 ۴۱۲..... نمایه کتاب ها
 ۴۱۵..... اسناد و تصاویر

۲۹۳..... نوده ملک / بانو خدیجه
 ۲۹۷.....
 ۲۹۹..... لنگرود
 ۲۹۹..... ملاط / دوازده امام زادگان

■ **مازندران**

۳۰۱.....
 ۳۰۳..... بابل
 ۳۰۳..... خراسانی محله / سید حسن عسکری
 ۳۰۴..... تنکابن
 ۳۰۴..... پایین اشتوج / آقاسید عون (عرج) علی
 ۳۰۵..... چالوس
 ۳۰۵..... پردنگون / عبدالله رضا
 ۳۰۷..... ساری
 ۳۰۷..... امری / علی
 ۳۰۷..... فریدون کنار
 ۳۰۷..... سوته / ادریس
 نور.....
 ۳۰۸..... کلاک بالا / طیب و طاهر
 ۳۱۰..... نوشهر
 ۳۱۰..... شاه ناجر / شاهزاده ابراهیم
 ۳۱۲..... کوشک سرا / سید حمزه و سیده خاتون

■ **مرکزی**

۳۱۵.....
 ۳۱۷..... اراک
 ۳۱۷..... انجدان / چهل دختران
 ۳۱۹..... شهوه / میمونه خاتون
 ۳۲۰..... نوده / شاهزاده ابراهیم
 ۳۲۱..... تفرش
 ۳۲۱..... بُرزآباد / شاهزاده یعقوب و بی بی حلیمه
 ۳۲۳..... خمین

پیشگفتار

برخی از شاعران، امیران و قهرمانان مردمی وجود دارد که به علایق دینی و ملی ایرانیان در ادوار باستان و دوره اسلامی مربوط می‌شود.

کارکردهای هر مزار، برآمده از ساختار اجتماعی یا ناشی از نیازهای جامعه ساکن در آن محل، می‌تواند به صورت مذهبی، تاریخی، هنری، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تفرجگاهی، عیدگاهی، نیایشگاهی، پناهگاهی، درمانگاهی، و تجمع‌گاهی باشد. گاه یک مزار بر اساس اعتقادات عمومی، می‌تواند دارای یک یا چند مورد از این کارکردها باشد. در واقع مردم برای حصول مقصود و نتایجی از قبیل زیارت، نیایش، حاجت‌خواهی، مرادجویی، مشکل‌گشایی، شفایابی، توسل، تبرک و تیمن، دادخواهی، ارج‌گذاری، آرامش‌یابی، و اجرای مراسم و آیین‌های مذهبی، قومی و بومی به زیارت مزارها می‌روند و از این رهگذر با تاریخ فرهنگ و سنت‌های دینی خود ارتباط برقرار می‌کنند.

مزارها در پیدایش بسیاری از شهرها، شهرک‌ها، دهکده‌ها، بازارها و راه‌ها نقش اساسی یا تأثیر قابل ملاحظه‌ای داشته‌اند و به همان ترتیب از تأثیر متقابل آن‌ها در توسعه و رونق خود برخوردار بوده‌اند.

مزارنگاری در ایران پیشینه‌ای طولانی دارد و آثار مشهوری در این زمینه نوشته شده است؛ کتاب‌هایی مثل *شد الازار فی حط الاوزار عن زوار المزار* (المزارات)، تألیف ابوالقاسم معین‌الدین چند شیرازی (م ۷۹۱ ق.)، و ترجمه آن به نام *مزار مزار* در معرفی مزارات شیراز، *مقصد الاقبال السلطانیة* (تألیف ۸۶۴ ق.) اثر سیدعبدالله حسینی در معرفی مزارات هرات، *روضات الجنان* نوشته کربلایی تبریزی در معرفی بقاع متبرکه تبریز و دیگر کتاب‌هایی که به معرفی و شناسایی مزارات شهرهایی مانند کرمان، اصفهان و قزوین اختصاص دارند. علاوه بر اینکه در تاریخ‌های محلی، منابع انساب و تاریخ‌های عمومی نیز درباره مزارها و بقاع متبرکه سخن به میان آمده است.

مزارات کنونی ایران را به‌طور کلی می‌توان به یادبودهای اولیای دینی و مفاخر ملی تقسیم کرد؛ یعنی در کنار مزارات دینی و مذهبی، که شامل آرامگاه، قدمگاه و نظرگاه منسوب به پیامبران، امامزادگان، عرفا، حکما و فقها می‌باشد، مزارهایی مثل آرامگاه

همچنین در رونق بازار اقتصادی و تغییر سیمای محل از لحاظ ایجاد ارتباطات مردمی و نیز تبادل آداب و رسوم فرهنگی در بین روستاها و شهرها و حتی کشورهای مسلمان همسایه که برای زیارت معصومین علیهم السلام و امامزادگان و اولیا رفت و آمد می کنند، نقش مؤثری دارند.

فعال ترین، پرشمارترین و پراکنده ترین آرامگاه های برجای مانده در دوره اسلامی به امامزادگان و بزرگان سادات مربوط می شود. یکی از عوامل پراکندگی این نوع مزارها در مناطق گسترده را باید در وقایع تاریخی دوران امویان و عباسیان جستجو کرد.

مهاجرت سادات به ایران در عهد حکومت امویان (۴۰-۱۳۲ق.)، به ویژه از دوره حکومت حباج بن یوسف بر عراقین (۷۵-۹۵ق.) که نسبت به فرزندان علی علیه السلام با سفاکی برخورد می کرد، آغاز شد و آن ها به منظور فرار از بیدادگری ها و ستم های امویان به مناطق دوردست نسبت به مرکز حکومت هجرت می نمودند. این مهاجرت ها در دوره عباسی، به ویژه هنگام ولایتعهدی حضرت امام رضا علیه السلام (۲۰۱-۲۰۳ق.) و نیز به منظور قیام علیه خلفای عباسی در زمان حکومت علویان مازندران (۲۵۰-۳۱۶ق.)، افزایش یافت. آن ها به مناطقی مانند کوهستان های ری، طبرستان و برخی نقاط مرکزی فلات ایران مهاجرت می کردند، که به علت دوری از حکومت، دارای امنیت بیشتری بود؛ با این حال، بسیاری از آنان گرفتار مخالفان شده و به شهادت رسیده اند. امروز گرچه بقاع برخی از این مهاجران در طی زمان خراب شده و آثار آن ها محو گردیده است، ولی مرقد بسیاری هم باقی مانده و در عصر حاضر مورد توجه

و استقبال مردم قرار گرفته و به صورت زیارتگاه درآمد.

طبق آمارهای که به وسیله سازمان اوقاف در دی ماه ۱۳۷۲ش. منتشر شده است، تعداد مزارهای مشهور به امامزاده و شناسایی شده در ایران، ۳۴۰۰ بقعه - به غیر از بقاع منسوب به دیگر شخصیت ها - است و در فرهنگ آبادی ها و مکان های مذهبی که از سوی بنیاد پژوهش های اسلامی منتشر شده، متجاوز از چهار هزار مزار شناسایی گردیده است. به لحاظ میزان تراکم در سطح کشور، استان مرکزی مقام نخست دارد و استان سیستان و بلوچستان کمترین بقعه را دارا می باشد.

تحقیق در چندوچون مزارات بسیار دشوار و گاه غیرممکن می نماید؛ زیرا بسیاری از سادات از ترس اعمال جور، پنهانی به این مرزوبوم آمده و ناشناخته مانده اند و پس از مرگ آن ها، نیکوکاران بقعه ای بر مزار آنان ساخته و لوحه نامشان را بر آن نصب کرده اند، ولی ترجمان احوالشان ناگفته مانده است. از طرفی چون لوحه ای که بر مزار آنان فراهم می کردند در ابتدا به خط کوفی بود، در دوره های بعدی، زمانی که به منظور مرمت، سنگ را عوض می کردند، آن ها را به خط ثلث یا نسخ برمی گردانند. با توجه به دشواری های خواندن خط کوفی و اعراب آن و گاه فرسوده شدن و ریختن برخی کلمات، گاه تحریف و تصحیف هایی صورت می گرفت؛ چنان که مثلاً نام حسین به صورت حسن و نقی به تقی و عیبدالله به عبدالله و طاهر به ظاهر درآمد.

در بسیاری از موارد نیز در سلسله نسب صاحب مرقد تا امام معصوم علیه السلام، از باب اختصار، در نسب با

به واسطه اینکه قداست بیشتری به صاحب آن بدهند، نام یک یا چند واسطه حذف شده است. به همین دلیل است که در نقاط مختلف ایران، امامزاده‌های فراوانی با عنوان فرزند بلافصل امام موسی کاظم علیه السلام معرفی شده‌اند؛ حال آنکه آن حضرت تا این اندازه فرزند و آن هم همانم نداشته است و بیشتر این افراد، فرزندزادگان، نییره‌ها، احفاد و ذراری امام موسی کاظم علیه السلام و دیگر ائمه بودند که در نسبشان نام یک یا چند واسطه حذف گردیده و این موضوع آنان را به شکل فرزند بلافصل امام درآورده است.

از متون تاریخی به دست می‌آید که نخستین بنا بر روی مراقد، اغلب در زمان دفن به صورت سبیلانی ساده به وسیله علاقه‌مندان و ارادتمندان به وجود آمده و به مرور، پسینیان چیزی بر آن افزوده‌اند و پس از زمانی صورت زیارتگاهی به خود گرفته است.

پس از آنکه سادات علوی در طبرستان صاحب قدرت شدند و حکومت آنان در سال ۲۷۰ ق. به محمد بن زید علوی رسید و نیز با روی کار آمدن آل بویه، کار آباد ساختن بقاع متبرکه مورد توجه ویژه قرار گرفت. این مهم در دوره‌های بعد ادامه یافت و در عهد سلجوقیان، مجدالملک از وزیران شیعی مذهب، به این امر اهتمام شایسته‌ای نشان داد. پس از سلجوقیان نیز در منابع، نام نیکوکارانی از حاکمان، به‌ویژه جانشینان تیمور، و افراد خیر محلی و غیر ایشان به چشم می‌خورد که در آباد نگاهداشتن بقاع مقدس توجهی خاص داشتند. بسیاری هم در اعصار مختلف در این باب کوشش کردند و اموال هزینه نمودند که نامشان در جایی درج نشده است.

کشور گردید، زیارت بقاع و اماکن مقدس رونق بیشتری یافت و آرامگاه بسیاری از امامزادگان و سادات توسعه یافته، تجهیز و تزیین شد. سلاطین قاجار نیز در این باب اهتمام داشتند و اکنون در نظام جمهوری اسلامی در این مورد سعی بلیغ صورت می‌گیرد و کمتر بقعه‌ای از بقاع امامزادگان معتبر و آرامگاه بزرگان وجود دارد که مورد تعمیر و بازسازی قرار نگرفته باشد.

جدای از آرامگاه‌های امامزادگان، بیشترین مزارات مورد توجه مربوط به عرفاست که مردم پس از مرگ آن‌ها با ساختن بقعه و بارگاه، یاد آنان را گرامی داشته‌اند. گنبدهایی که بر روی جایگاه ابدی اولیا و صالحان پابرجاست، نمودار بزرگداشت و احترام نسبت به کسانی است که نامشان سزاوار جاودان ماندن می‌باشد. بزرگداشت اولیا به جهان اسلام اختصاص ندارد و ملل دیگر هرکدام با روشی از قدیسان خود تجلیل می‌کنند؛ از جمله ملل اروپایی و آمریکایی بزرگان و قدیسان خود را با ساختن تصویر و تندیس جاودان می‌کنند.

هرچند در سال‌های اخیر توجه به مسئله مزارشناسی و انساب گسترش یافته است و نشانه‌های یک حرکت بالنده را در این زمینه می‌توان شاهد بود، اما بیشتر آثار منتشر شده، به صورت انفرادی و توسط افراد غیرمتخصص انجام گرفته و چندان موازن علمی در آن‌ها رعایت نشده است و جامعیت ندارند. آثار مذکور اغلب به معرفی مزارات یک شهر یا یک منطقه اختصاص دارند و نویسندگان تحت تأثیر علایق محلی، بیشتر به نتایج نامستند و غیر علمی

به منظور رفع این نواقص، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی به عنوان گام نخست در مزارشناسی و تدوین دانشنامه مزارات ایران، این کتاب را که به معرفی بخش کوچکی از بقاع مربوط به امامزادگان، عرفا، حکما، فقها، شعرا و رجال سیاسی ۲۲ استان کشور اختصاص دارد و از آن میان بیشترین تمرکز متوجه خراسان رضوی است؛ منتشر می‌نماید. گروه تراجم و انساب که عهده‌دار این پژوهش می‌باشد، مصمم است با یاری خداوندگار یکتا مجموعه اطلاعات فراهم آمده درباره حدود ده هزار مزار در سطح کشور را به تدریج منتشر نماید. بدیهی است این کار که با نگاهی علمی و همراه با توصیف وضعیت جغرافیایی، تاریخچه منطقه و سنت‌های بومی صورت می‌گیرد و مبتنی بر نگاه نقد، بررسی، صحت و اتقان تاریخی است، چندین سال به درازا کشد. شایان یادآوری است که تعدادی از آرامگاه‌ها به مرور زمان دچار آسیب‌های جدی شده و یا در پروژه‌های توسعه شهری رو به نابودی رفته‌اند و امروزه دیگر نامی از آن‌ها وجود ندارد. طبیعی است که در پژوهش حاضر، بررسی و معرفی این‌گونه آرامگاه‌ها نیز بر حسب نیاز، مورد نظر قرار داشته است.

برای انجام این پژوهش، از ۴۷۰ مأخذ معتبر و اسناد و مدارک محلی و در مواردی از شفاهیات مردمی استفاده شده است. پژوهشگران، حسب مقتضیات یک تحقیق علمی، نظر خود را بر داده‌های تاریخی تحمیل نکرده، بلکه کوشیده‌اند این مطالعات بی‌طرفانه و تنها با توجه به اسناد و با بهره‌گیری از

گروه هرگز مدعی نهایی بودن تحقیق در هیچ مدخلی نیست و با دسترسی به منابع نویافته‌تر احتمال تحلیل‌های جدید همیشه وجود خواهد داشت.

اساس تدوین این نوشتار تقسیمات سیاسی استان‌ها و شهرستان‌های موجود کشور می‌باشد و همین امر سبب شده است در تطبیق برخی از مدخل‌ها که اطلاعات مربوط به آن با توجه به جغرافیای تاریخی گذشته در منابع بازتاب یافته است، با تقسیمات کنونی تردیدهایی به وجود آید.

جدای از دشواری‌های یادشده که امید است با تأملات بیشتر و با بهره‌گیری از منابع نویافته رفع گردد، تدوین این کتاب، گامی بزرگ در زمینه تولید مراجع پژوهشی در دوره حاضر است و می‌تواند منجر به نتایج چشمگیری در تاریخ‌نگاری اسلامی و شیعه‌شناسی گردد. به‌ویژه اینکه بیان غیرمستند و برخورد سلیقه‌ای و گزینشی در معرفی مزارات ایران، دامن‌گیر این نوع پژوهش‌ها شده است و رفع این همه آشفتگی نیازمند تحقیقات میدانی دامن‌دار در این حوزه می‌باشد و برای نیل به این مقصود، تعامل چندین رشته به‌ویژه رشته‌های تاریخ، رجال، تراجم، انساب، معماری، عمران و باستان‌شناسی ضرورت دارد.

کتاب حاضر به تدریج و همراه با دشواری‌های فراوان، که این نوع پژوهش‌ها با آن روبه‌رو هستند، طی سه سال در پاسخ به نامه‌هایی که از سوی مسئولان بقاع، ادارات اوقاف و شوراهای اسلامی سراسر کشور به منظور شناسایی مزارات و بقاع به بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی می‌رسید و حسب دستورالعمل مدیرعامل بنیاد به گروه تراجم و

انساب ارجاع می‌گردید، فراهم آمده است. درخواست‌های مذکور، با توجه به تخصص‌هایی که اعضای علمی گروه در شناخت مزارات حوزه‌های مختلف جغرافیایی دارند، از سوی مدیر گروه توزیع و پس از پژوهش و بهره‌گیری از منابع قابل استناد و در مواردی با استفاده از مطالعات میدانی و ویرایش و آماده سازی پاسخ‌ها از سوی مدیر گروه، برای ارسال در اختیار دفتر مدیر عامل گذاشته شده است. مجموعه پاسخ‌های فراهم آمده با ویرایش و بازنگری همکار فرهیخته آقای اسماعیل رضایی و مقابله همکاران

محترم: شکرالله اختری، سیدابوالحسن هاشمی تبار و غلام‌علی تژده به صورتی که پیش رو دارید، برای نشر آماده گردیده است. بر خود لازم می‌دانم که از تلاش تمام کسانی که در این کار یاری‌رسان ما بودند و همچنین راهنمایی‌های مؤثر جناب آقای دکتر احمدیان، دانشیار جغرافیای دانشگاه فردوسی قدردانی کنم.

غلامرضا جلالی

مدیر گروه تراجم و انساب

www.ketab.ir